

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal and Economic Research and Education

**International Scientific Conference
OHRID SCHOOL OF LAW
2023**

17-18

*Redefinition of the role and
significance of the Law*

17-18

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

9-th International Scientific Conference

OHRID SCHOOL OF LAW

2023

*Redefinition of the role and
significance of the Law*

11-14 May 2023 Ohrid

17-18

Издавач:

Институт за правно-економски истражувања и едукација

ЈУРУДИКА ПРИМА

Димо Хаџи Димов 8/1-1 Скопје, Република Македонија

iuridicaprima.mk

iuridicaprima@gmail.com

Publisher:

Institute for Legal-Economic Research and Education

IURIDICA PRIMA

Dimo Hadzi Dimov 8/1-1 Skopje, Republic of Macedonia

iuridicaprima.mk

iuridicaprima@gmail.com

За издавачот:

Проф. д-р Ангел Ристов

Претседател на Институтот IURIDICA PRIMA

For the Publisher:

Angel Ristov, Phd

Professor Faculty of Law Iustinianus Primus

University "Ss. Cyril and Methodius" Republic of North Macedonia

Печати:

Стоби Трејд

Print:

Stobi Trejd

Зборникот на трудови – Охридска школа на правото
е достапен на EBSCO базата Legal Source, како и на www.iuridicaprima.mk

Collection of Papers – Ohrid School of Law is available on
<http://www.ebscohost.com/public/legal-source>
<http://www.iuridicaprima.mk/downloads>

IURIDICA PRIMA

Институт за правно економски истражувања и едукација

9-та Меѓународна научна конференција

**ОХРИДСКА ШКОЛА НА ПРАВОТО
2023**

*Рedefинирање на улогата и значењето на
правото*

11-14 Мај Охрид 2023

17-18

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

34.047(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Охридска школа на правото (9 ; 2023 ; Охрид)

Охридска школа на правото 2023. Редифинирање на улогата и значењето на правото : 17-18 / 9-та Меѓународна научна конференција, 11-14 Мај Охрид 2023 = Ohrid school of law 2023. Redefinition of the role and significance of the Law / 9-th International Scientific Conference, 11-14 May 2023 Ohrid ; [уредник Ангел Ристов]. - Скопје : Институт за правно-економски истражувања Јуридика Прима = Skopje : Institute for legal-economic research an education Iuridica Prima, 2023. - 424 стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Текст на повеќе јазици

ISBN 978-608-4996-10-1

а) Право -- Реформи -- Собири

COBISS.MK-ID 62576901

Institute for Legal – Economic Research and Education
IURIDICA PRIMA

Editor –in-chief: Professor Angel Ristov, PhD
Secretary: Ilija Rumenov, PhD

International Editorial Board:

PhD, Ivan Ruschev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria; Phd, Mihail Malchev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria; PhD, Barbara Novak, Faculty of Law, University in Ljubljana, Republic of Slovenia; PhD, Velibor Korać, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro; PhD, Ilija Vukčević, Faculty of Law, University, Donja Gorica, Podgorica, Republic of Monte Negro; PhD, Nenad Tešić, Faculty of Law, University in Belgrade, Republic of Serbia; PhD, Novak Krstić, Faculty of Law, University in Nis, Republic of Serbia; PhD, Marko Bevanda, Faculty of Law, University in Mostar, Republic of Bosnia and Hercegovina; PhD, Radenko Jotanović, Faculty of Law, University in Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Hercegovina; PhD, Sanja Gongeta, Republic of Croatia, College of Applied Sciences Lavoslav Ružički in Vukovar, Republic of Croatia; PhD, Lidija Šimunović, Faculty of Law, University in Osijek, Republic of Croatia; PhD, Marko Tomljanović, Faculty of Economic and Business, University in Rijeka, Republic of Croatia; Seregin Andrej Viktorovich, Assistant Professor, Candidate on Legal Sciences, South Federal University, Rostov on Don, Russian Federation; PhD, Ivana Shumanovska Spasovska, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia; PhD, Lazar Jovevski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia; PhD, Jovan Zafirovski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Ilija Rumenov, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; LLM, Ilija Manasiev, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Toni Gjorgiev, Military Academy, Skopje, Republic of North Macedonia, PhD, Zoran Jovanovski, Military Academy, Republic of North Macedonia; PhD, Milica Shutova, Faculty of Law, University “Goce Delchev, Stip, Republic of North Macedonia; PhD, Bekim Nuhija, Faculty of Law, South East European University, Tetovo, Republic of North Macedonia; PhD, Arta Selmani Bakiu, Faculty of Law, South East European University, Tetovo, Republic of North Macedonia; PhD Irma Bairami, Faculty of Law, State University in Tetovo, Republic of North Macedonia; LLM, Marjan Kocevski, Notary Public, Skopje, Republic of North Macedonia; PhD, Laura Vorpsi, Faculty of Law University of Tirana, Republic of Albania, LLM, Aleksandar Shopov, judge, Republic of North Macedonia, PhD, Kaltrina Zekoli, Faculty of Social Sciences, University Mother Tereza Skopje; Sandra Korac, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac, Republic of Serbia.

Институт за правно-економски истражувања и едукација
ЈУРИДИКА ПРИМА

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Ангел Ристов
Секретар: доц. д-р Илија Руменов

Меѓународен уредувачки одбор:

Д-р Иван Русчев, Правен факултет Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија; Д-р Михаил Малчев, Правен факултет, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија; Д-р Барбара Новак, Правен факултет, Универзитет во Љубљана, Република Словенија; Д-р Илија Вукчевиќ, Правен факултет, Универзитет Доња Горица, Подгорица, Република Црна Гора; Д-р Велибор Кораќ, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора; Д-р Ненад Тешиќ, Правен факултет Универзитет во Белград, Република Србија; Д-р Новак Крстиќ, Правен факултет Универзитет во Ниш, Република Србија; Д-р Марко Беванда, Правен факултет Универзитет Мостар, Република Босна и Херцеговина; Д-р Раденко Јотановиќ, Правен факултет Универзитет во Бања Лука, Република Српска, Босна и Херцеговина; Д-р Сања Гонцета, Колец на применети науки Лавослав Ружички, Република Хрватска; Д-р Лидија Шимуновиќ, Правен факултет, Универзитет во Осијек, Република Хрватска; Д-р Марко Томљановиќ, Факултет за економија и бизнис, Универзитет во Ријека, Република Хрватска; Серегин Андреј Викторович, кандидат на правни наука Јужниот федерален универзитет во Ростов на Дон, Руска Федерација; Д-р Ивана Шумановска Спасовска, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје; Д-р Лазар Јовевски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје; Д-р Јован Зафировски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; Д-р Илија Руменов, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; М-р Илија Манасиев, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје; Д-р Тони Ѓоргиев, Воена Академија „Михајло Апостолски“ Скопје; Д-р Зоран Јовановски, Воена Академија „Михајло Апостолски“ Скопје; Д-р Милица Шутова, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип; Д-р Беќим Нухија, Правен факултет, Универзитет ЈИЕ Тетово; Д-р Арта Селмани Бакиу, Правен факултет, Универзитет ЈИЕ Тетово; Д-р Ирма Бајрами, Правен факултет, Државен универзитет во Тетово; М-р Марјан Коцевски, нотар во Куманово, Д-р Лаура Ворпси, Правен факултет, Универзитет во Тирана, Република Албанија, М-р Александар Шопов, судија, Република Северна Македонија, Д-р Калтрина Зеколи, Факултет за социјални науки, Универзитет „Мајка Тереза“ Скопје; Сандра Корач, Правен факултет, Универзитет во Крагуевац, Република Србија.

СОДРЖИНА / CONTENTS

ПРЕДГОВОР EDITORIAL NOTE.....	11
ПРОФ. Д-Р СВЕТОМИР ШКАРИЌ.....	13
ТРУДОВИ / ARTICLES	
Проф. д-р Светомир Шкариќ ПОГЛЕД НА ПРАВОТО.....	51
Проф. д-р Ангел Ристов ПРАВНИЦИТЕ ИМААТ ОБВРСКА ДА ГО ЧУВААТ УСТАВОТ И ПРАВОТО ОД ЗЛОУПОТРЕБА	61
Prof. dr Željko V. Lazić Dr Martin Matijašević, naučni saradnik Prof. dr Danilo Rončević ДЕЛИКТИ У РИМСКОМ ПРАВУ.....	75
Д-р Михаил Малчев ПРАКТИЧЕСКАТА НЕФУНКЦИОНАЛНОСТ НА ПРАВНАТА УРЕДБА НА НАСТОЙНИЧЕСТВОТО И ПОПЕЧИТЕЛСТВОТО В СЕМЕЙНИЯ КОДЕКС НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	83
Prof. dr Darko Dimovski Doc. dr Sara Mitić TRGOVINA LJUDIMA – ISTORIJSKOPRAVNI, KRIVIČNOPRAVNI I KRIMINOLOŠKI ASPEKT.....	109
Доц. д-р Елица Вълчева-Куманова Валерия-Горнячка-Георгиева ПРАВЕН РЕЖИМ НА ЗАКРИЛАТА НА БЕЖАНЦИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	139
Проф. доц. др. Мане Наранчић САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ И РИЗИЦИ КОЈИ СЕ НАМЕЌУ ИДЕЈИ ВЛАДАВИНЕ ПРАВА КРОЗ ГРАЃАНСКО ПРАВНЕ НОРМЕ У ДРЖАВИ.....	153

Sanja Jelisavac Trošić Mitko Arnaudov INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY MIGRATIONS: CASE STUDY SERBIA AND NORTH MACEDONIA.....	161
Tamara Đurđić-Milošević, PhD Aleksandra Pavićević, PhD SOME DISPUTABLE QUESTIONS RELATING TO ALEATORY NATURE OF THE LIFETIME MAINTENANCE AGREEMENT.....	173
Доц. д-р Петър Бончовски ПРОБЛЕМИ НА АРБИТРАЖНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	183
Доц. др. Мане Наранчић УЛОГА И МЕСТО ЛЈУДСКИХ ПРАВА КРОЗ ГРАЂАНСКО ПРАВНЕ УГОВОРЕ У ДРЖАВИ.....	199
Др Александра Павићевић СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ НАЛАЗОМ СКРИВЕНОГ БЛАГА У СРПСКОМ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ.....	219
М-р Енвер Салџихи ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗИРАЊЕ НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈАВО РСМ- СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: АГЕНЦИЈА ЗА КАТАСТАР НА НЕДВИЖНОСТИ.....	239
Проф. д-р Зоран Јовановски Проф.д-р Јадранка Денкова ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ГЛОБАЛИЗИРАНИТЕ ОДНОСИ И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ДИПЛОМАТИЈАТА.....	253
Гл. ас. д-р Любослав Любенов Гл. ас. д-р Ваня Пантелеева КЪМ ВЪПРОСА ЗА СЪДЕБНИЯ КОНТРОЛ В ДОСЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	277

Др Урош Здравковиќ М-р Магдалена Крњаиќ ПРАВО КУПЦА ДА ТРАЖИ ИЗВРШЕЊЕ ОБАВЕЗЕ ОД ПРОДАВЦАУСЛЕД ПОВРЕДЕ УГОВОРА О МЕЃУНАРОДНОЈ ПРОДАЈИ РОБЕ.....	287
Д-р. Јорданка Галева РЕДЕФИНИРАЊЕ НА МАКЕДОНСКОТО ПРАВО КАКО РЕЗУЛТАТ НА НАДВОРЕШНИ ВЛИЈАНИЈА И НЕГОВА ОДРЖИВОСТ.....	303
Доц. др. Мане Наранчиќ ЗНАЧАЈ ВЛАДАВИНЕ ПРАВА КРОЗ АСПЕКТ ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА У РАЗВОЈУ ДРЖАВЕ.....	317
проф. д-р Зинет Асани проф. д-р Зорица Силјановска проф.д-р Арлинда Кадри Шахиновиќ ОДГОВОРНОСТ НА ПРОДАВАЧОТ ЗА ПРЕДАВАЊЕ НА ПРЕДМЕТ СО НЕДОСТАТОЦИ КАЈ ДОГОВОРОТ ЗА ПРОДАЖБА ВО ДОМАШНОТО И МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО.....	329
Др Гордана Николиќ, Александар Луковиќ МАЛОЛЕТНИЦИ КАО УЧИНИОЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У ЗАКОНОДАВСТВУ И ПРАКСИ СРБИЈЕ И СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ.....	351
ŽeljkoLazić, PhD Martin Matijašević, PhD Aleksandar Dabetić, MSc SOURCES AND FORMS OF THREATENING HUMAN RIGHTS IN GLOBAL SOCIETY.....	369
Д-р Емилија Алексовска ОПОИДНАТА КРИЗА КАКО СТРАТЕГИЈА НА ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ВО ЛУКРАТИВНАТА ИНДУСТРИЈА ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ПРОФИТИТЕ НА ТРАНСНАЦИОНАЛНИТЕ ТРГОВЦИ СО ДРОГИ И КРИМИНАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....	379

М-р Александар Шопов РАЗЛАЧНО ПРАВО И ПОЛОЖБАТА НА ОБЕЗБЕДЕНИТЕ ДОВЕРИТЕЛИ ВО СТЕЧАЈНАТА ПОСТАПКА.....	397
Зоран Ристески Проф. д-р Југослав Ачковски УНАПРЕДУВАЊЕ НА АДМИНИСТРАТИВНАТА ЕФИКАСНОСТ СО ВЕШТАЧКА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА: ИНОВАЦИИИ ПРЕДИЗВИЦИ.....	419
Проф. Тони Ѓоргиев Д-р Гоце Стоиловски ПРИВАТНАТА БЕЗБЕДНОСТ СО ПОМОШ НА ТЕХНОЛОШКИОТ РАВОЈ ЕВОЛУИРА КОН ПРЕДИЗВИКУВАЧКА ИДНИНА.....	433
Проф. д-р Емилија Ицоска МЕКАТА И ТВРДАТА МОЌ НА ЕВРОПСКИОТ СУД НА ПРАВДАТА ВО РАМКИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА.....	443
М-р Панче Ќосев СВРШУВАЧКАТА И КАНОНИТЕ НА СВЕТАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА.....	449
Проф. д-р Ивана Шумановска-Спасовска Проф. д-р Елена Давитковска ЗНАЧЕЊЕ НА КОНЗИСТЕНТНОСТА НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО УПРАВЕН СПОР.....	461
Д-р Есин Кранли Бајрам КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА НАСЛЕДНО-ПРАВНИТЕ СИСТЕМИ ВО ЕВРОПА.....	481
<i>Prof. IVAN RUSCHEV, Doctor of Law</i> PROBLEMS OF THE PROHIBITION ACCORDING TO BULGARIAN LAW.....	503
<i>Рая Георгиева Матева</i> ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ, СОЦИАЛНА И ПРАВНА СЪЩНОСТ НА ДОГОВОРА ЗА ИЗДРЪЖКА И ГЛЕДАНЕ.....	515

РЕДЕФИНИРАЊЕ НА МАКЕДОНСКОТО ПРАВО КАКО РЕЗУЛТАТ НА НАДВОРЕШНИ ВЛИЈАНИЈА И НЕГОВА ОДРЖИВОСТ

UDC327.82:342.4.04(497.7)
327.82:340.13.04(497.7)
original research paper

***Апстракт:** Измената на знамето и името на Република Македонија кое се случи како резултат на надворешни влијанија (Република Грција и меѓународната заедница) и постојаните измени на уставот и законите кои произлегоа од одредбите на Времената спогодба од 1995 година, Преспанскиот договор од 2018 година (склучени помеѓу Македонија и Грција), Охридскиот рамковен договор од 2001 година (чии потписници меѓу другите се и двајца претставници од меѓународната заедница) и евентуалните идни измени како резултат на барањата од страна на Бугарија, го поставува прашањето: дали принципот на немешање во внатрешните работи на една држава (еден од принципите на Вестфалскиот суверенитет и на меѓународното право), се почитува, и дали редефинирањето на правото дава стабилност и верба во внатрешниот политички поредок на една држава, доколку постојано се менува. Во трудот е направена кратка анализа на измените кои ги претрпеа македонскиот устав и закони, во насока да се види колку истите се одржливи.*

***Клучни зборови:** македонски устав, Времена спогодба, Преспански договор, Охридски рамковен договор, мешање во внатрешни работи на државите, одржливост*

*Доцент на Правен Факултет, Универзитет „Гоце Делчев,, Штип

1. Уставни и законски измени како резултат на надворешни и внатрешни фактори

Во 1991 година Македонија ја прогласи својата независност како резултат на референдумот одржан на 8 септември. Во ноември истата година се донесе уставот со кој Република Македонија се конституира како суверена и самостојна и како граѓанска и демократска држава, тргнувајќи од државно-правните традиции на Крушевската Република и историските одлуки на АСНОМ и уставно-правниот континуитет на македонската држава како суверена република во Федеративна Југославија, од слободно изразената волја на граѓаните на Република Македонија на референдумот од 8 септември 1991 година, како и од историскиот факт дека Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ во која се обезбедува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Власите, Ромите и другите националности кои живеат во Република Македонија. Согласно уставните одредби суверенитетот произлегува од граѓаните и им припаѓа на граѓаните (член 2). Територијата на Република Македонија е неделива и неотуѓива. Постојната граница на Република Македонија е неповредлива. Границата на Република Македонија може да се менува само во согласност со Уставот (член 3). Службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, а во единиците на локалната самоуправа во кои како мнозинство живеат припадниците на националностите, во службена употреба, покрај македонскиот јазик и кирилското писмо, се и јазикот и писмото на националностите на начин утврден со закон (член 7). Државни симболи на Република Македонија се: грб, знаме и химна. Грбот, знамето и химната на Република Македонија се утврдуваат со закон кој се донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници (член 5).

1.1. Надворешни барања во однос на внатрешните работи на македонската држава

Првиот „скрининг“, на уставот беше направен од страна на Бадентеровата Комисија која даде позитивна оценка по што следеше признавање на државниот суверенитет од страна на бројни држави од светот (140 држави ја признаа Македонија под уставно име), но не и од тогашните држави членки на Европската Унија, заради противењето на Грција, во врска со името на државата. Имено иако Македонија во сите свои документи кои и ги достави на Бадентеровата комисија беше

дефинирана во своите постојни граници, истата иако не го напиша во Извештајот, му нагласи на тогашниот министер за надворешни работи Денко Малески дека е потребно дополнување на уставот со што ќе се запише дека Македонија нема територијални претензии спрема кој и да било сосед¹.

Како резултат на грчкото противење, и отпочнатата кампања дека постоењето на држава која го носи името Македонија на границите на Грција „е опасно за националните интереси на Грција,, македонскиот устав и закони претрпеа неколку измени. Ова беше прв пример за мешање во внатрешните работи на Македонија од друга земја. Второто мешање се однесува на потпишувањето на Охридскиот рамковен договор², кој беше силно подржан од меѓународната заедница и беше поставен како услов за напредокот на Македонија во евроинтегративниот процес. Врз основа на овој договор беа направени најголем број уставни измени. Третото мешање во внатрешните работи доаѓа од Бугарија. Историски наназад таа е првата држава која ја призна независноста на Македонија, но не и нејзиниот јазик и народ. Како резултат на овие негодувања Македонија потпиша два документи со Бугарија, една Декларација во 1999 година³ и Договор за пријателство во 2017 година⁴, но и покрај ова таа не ја одобри преговарачката рамка помеѓу Македонија и ЕУ во 2020 година. Последните нејзини барања се однесуваат на четирите услови за влез на Македонија во Унијата, меѓу кои: гаранција за правата на Бугарите во Македонија преку нивното вклучување во Уставот како државотворен народ.

1.2. Добиени резултати од надворешните барања

Во однос на негодувањата и барањата на Грција во однос на македонскиот устав беа направени следните промени. Во 1992 година беше направена првата измена на Уставот со одлука за прогласување на

¹ Киро Глигоров, *Македонија е се што имаме*, Три, Скопје, 2001, стр. 201-202.

² Ohrid Framework Agreement, <https://www.osce.org/skopje/100622>

³ Заедничка Декларацијана Министер- Претседателот на Република Бугаријаи Претседателот на Владата на Република Македонија, 1999 год, во Љ. Иванов и др., Бугарската политика кон Република Македонија, НИ Плус, јануари 2007 – јануари 2008, Софија.

⁴ Договор за пријателство, добрососедство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија, 2017 година. https://vlada.mk/sites/default/files/dogovori/Dogovor_Za_Prijatelstvo_Dobrososedstvo_Sorabotka_Megju_Republika_Makedonija_I_Republika_Bugarija.pdf

амандманите I и II кои беа усвоени од Собранието на седницата одржана на 6 јануари 1992 година. Со точката 1 на првиот амандман се дополнува членот 3, а со точката 2 се заменува ставот 3 на членот 3 на Уставот на Република Македонија. Со првиот амандман се одредува дека Република Македонија нема територијални претензии кон соседните држави и дека границата на Република Македонија може да се менува само во согласност со Уставот, а врз принципот на доброволност и во согласност со општо прифатените меѓународни норми. Со вториот амандман се дополнува ставот 1 на членот 49 на Уставот на Република Македонија (Републиката се грижи за положбата и правата на припадниците на македонскиот народ во соседните земји и за иселениците од Македонија, го помага нивниот културен развој и ги унапредува врските со нив) и се одредува дека Републиката притоа нема да се меша во суверените права на други држави и во нивните внатрешни работи.

Втората измена на македонската правна норма беше направена во 1995 година како резултат на спроведување на уставната одредба од член 5 за која беше креирана уставна комисија за избор на предлозите за државните симболи. Жолтото сонце со 16 основни краци на црвена позадина познато како Кутлеш-Свездата од Вергина, иако на почетокот не беше прифатено од уставната комисија со објаснување дека овој симбол ќе ја налути Грција (која почна да го користи синото знаме со истото сонце за регионот Македонија во Грција), по донесување на Лисабонската Декларација на Европската Унија од 27 јуни 1992 година со кој признавањето на независноста на Република Македонија го условуваше само под име што нема да го содржи зборот „Македонија“, како реакција на истата и незадоволството на македонското население, Комисијата го избира знамето со сонце со 16 краци (осум основни и осум споредни), и заедно со химната „Денес над Македонија“, Собранието ги усвои на 41-та седница одржана на 11 август 1992 година. Меѓутоа кога на 8 април 1993 година Македонија стана член на Обединетите нации, нејзиното знаме, како и име не беа прифатени. Членството беше прифатено под привремена референца Поранешна Југословенска Република Македонија, додека знамето се развее пред зградата ОН дури на 22 октомври 1995 година после усвојувањето на Законот за знамето (5 октомври) во чиј член 2 се одредува дека е државното знаме е црвено со жолто сонце и осум сончеви зраци⁵. Ваквата одлука беше направена како резултат и на потпишувањето на Привремената спогодба меѓу Македонија и Грција на 13 септември 1995 во Њујорк, во која меѓу другото, Првата

⁵<https://zname.mk/istorija/>

страна (Грција) се обврзува да ја признае Втората страна (во случајот Македонија) како независна и суверена држава под привременото обраќање назначено со писмото на Првата страна од датумот на оваа Привремена спогодба⁶. Покрај ова, во Спогодбата Страните ја потврдуваат нивната заедничка граница како трајна и неповредлива меѓународна граница (член 2) и секоја од страните се обврзува да го почитува суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на другата Страна. Во членот 5 се утврдува дека Страните се согласуваат да ги продолжат преговорите под покровителство на генералниот секретар на Обединетите нации, според Резолуцијата 845 (1993) на Советот за безбедност, со намера да се постигне договор за разликите наведени во таа Резолуција и во Резолуцијата 817 (1993) на Советот за безбедност. Во членот 11 пак, се одредува дека по стапување во сила на Спогодбата, Првата Страна се согласува да не се противи на пристапување или полноправно зачленување на Втората Страна во меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции на кои Првата Страна е член, но Првата Страна го зачувува правото да се противи на какво било членство наведено погоре ако и само во случај да Втората страна е именувана во таквите организации и институции различно одошто во параграфот 2 на Резолуцијата 817 (1993) на Советот за Безбедност на Обединетите Нации.

Други битни измени кои ги претрпе Уставот⁷ беа направени согласно Охридскиот рамковен договор кој стави крај на вооружениот конфликт во 2001 година и стана еден од условите и критериумите за мерење на напредокот на земјата во евро-атлантската интеграција. Договорот беше потпишан од страна на лидерите на двете најголеми македонски и двете најголеми албански партии од Македонија и двајца меѓународни претставници, еден од Европската Унија и другиот од САД, факт кој според македонскиот експерт по уставно право, професорот Шкарик му дава меѓународен карактер на договорот. Оттука може да се каже дека и меѓународната заедница учествуваше во изменување на уставниот поредок во Македонија заради што во овој труд истото го дефиниравме како второ мешање на надворешни актери во внатрешните работи на Македонија. Во однос на конкретните измени во продолжение

⁶Interim Accord (with related letters and translations of the Interim Accord in the languages of the Contracting Parties). Signed at New York on 13 September 1995 Република Македонија, 1995 година. <https://peacemaker.un.org/greecefyrom-interimaccord95>

⁷Устав на Република Македонија: со амандманите на Уставот I-XXXII, Службен весник на РМ, Скопје, 2011. <https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

се споделени некои од нив. Со амандманот IV се направи измена на Преамбулата со кој се отфрли терминот националности и се вовеле терминот граѓани, наведувајќи дека граѓаните се: *македонскиот народ и дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ и бошњачкиот народ кои живеат во границите на Македонија*, (зборовите „кои живеат во нејзините граници“ подоцна беа избришани со амандман 34) и кои заедно со македонскиот народ ја конституираат независна и суверена Македонија. Членот 7 беше заменет со амандманот V кој одредува дека: *на целата територија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, а друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните исто така е службен јазик покрај македонскиот јазик* (за издавање на лични документи, во комуникација со министерствата, во органите на државната власт) додека со амандманот VIII со кој се замени членот 48 се вовеле терминот на *припадници на заедниците*, а се отфрли терминот *националности*. Со амандманот VI се дополни членот 8 во алинеја 2, и се вовеле нова темелна вредност која предвидува *соодветна и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници во органите на државната власт и во другите институции на сите нивоа*. Со амандманот VII се направи измена на членот 19 со кој покрај Македонската православна црква, во овој член се набројани и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-Методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи посочувајќи дека се одвоени од државата и се еднакви пред закон. Со амандманот X се замени членот 69 од Уставот, со цел да се даде ефикасно учество на мнозинските заедници во донесувањето на политики и одлуки кои се поврзани со употреба на јазиците, симболите, образованието, културата и други прашања. Она што се вовеле за прв пат беше начинот на гласање при донесување на одредени закони при што треба да се почитува *Бадентеровото мнозинство*. Според Бадентеровото правило, при донесување одредена одлука потребно е двојно мнозинство, односно, мнозинство од вкупните гласови, меѓу кои треба да има мнозинство од присутните пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во РМ гласовите на претставниците од мнозинските заедници. Со амандманот XII се замени членот 78 и се брише алинејата 7 на членот 84 од Уставот. Овој амандман предвидува основање на Комитет за однос меѓу заедниците чии членови ќе бидат од редот на пратениците и тоа 7 Македонци, 7 Албанци и по 1 пратеник од другите заедници (Турци, Бошњаци, Срби, Роми и Власи).

Следната измени на уставот, како резултат на надворешно влијание, дојдоа повторно од Грција, а како резултат на два факти, односно прекршувањето на Привремената Спогодба од 1995 година од страна на Грција која всушност години подоцна беше индиректна причина за склучување на Конечна спогодба. Во 2008 година член 11 од Привремената Спогодба беше прекршена од страна на Грција, со поставување на грчкото вето за влез на Македонија во НАТО. Дури после 23 години поминати во преговори, на 2018 година беше постигнат договор со потпишување на Конечната спогодба за решавање на разликите опишани во горенаведените резолуции за престанување на Привремената спогодба од 1995 година и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните и ратификацијата на Протоколот за пристапување во НАТО на првата страна од Конечната спогодба⁸.

Врз основа на оваа Конечна спогодба позната како Преспански договор во 2019 година се направија дополнување и измени, како во Преамбулата така и во одредени уставни членови. Преамбулата и амандманот IV беа изменети и дополнети со амандманот XXXIV со тоа што од содржината се избришаа зборовите „кои живеат во границите на Македонија и кои,;“ потоа „одлуките на АСНОМ,“ се заменија со „правните одлуки кои се наведени во Прогласот на АСНОМ до македонскиот народ за одржаното заседание на АСНОМ,“ и по зборот „година,“ се додадоа зборовите „на кои се изрази волјата за создавање на самостојна суверена држава и Охридскиот Рамковен,“ а се избришаа зборовите „одлучија да,“.

Амандманот XXXV, со кој повторно се измени членот 3, се одредува дека Републиката го почитува суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на соседните држави.

Со амандманот XXXVI се замени член 49 и амандманот 2 од уставот, и истиот гласи: Републиката ги штити, гарантира и негува особеностите, историското и културно наследство на македонскиот народ. Републиката ги штити правата и интересите на своите граѓани кои живеат или престојуваат во странство. Републиката се грижи за дијаспората на македонскиот народ и за дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ, бошњачкиот народ и другите и ги негува и унапредува врските со татковината. Републиката

⁸ Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации, за престанување на важноста на привремената спогодба од 1995 г. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните. <https://mfa.gov.mk/mk/document/1708/konechen-dogovor-za-reshavanje-na-makedonsko-grchkiot-spor-za-imeto-i-za-strateshko-partnerstvo>

притоа нема да се меша во суверените права на други држави и во нивните внатрешни работи. Со амандманот XXXIII пак се одредува дека зборовите „Република Македонија,, се заменуваат со „Република Северна Македонија,, а зборот „Македонија,, се заменува со зборот „Северна Македонија,, освен во членот 36 од Уставот.

Последните барања за повторна измена на уставот доаѓаат од страна на Бугарија. Имено по не одобрување на преговарачката рамка за Македонија во ноември 2020 година, со образложение дека не бил постигнат забележителен напредок на исполнување на Договорот од 2017 година (условите кои ги поставија Бугарите беа придржување на формулата за јазикот, кој се донесе во 1999 година и се потврди во 2017 година, распоредот на активностите според кој ќе се исполнува договорот и не подржување на претензии за македонското малцинство во Бугарија). Од друга страна пораката од претседавачот на Советот беше дека проширувањето не смее да биде заложник на билатералните прашања. Дури на 22 јуни 2022 година Бугарија го одобри францускиот предлог во врска со македонското прашање, давајќи свои четири услови за иден влез на Македонија во Унијата: ефикасно имплементирање на Договорот за добрососедство, гаранција за правата на Бугарите во Македонија преку нивното вклучување во Уставот како државотворен народ, дека ништо во пристапниот процес на Македонија нема да биде протолкувано како признавање на македонскиот јазик од страна на Бугарија, и европски гаранции дека бугарските услови ќе биде исполнети.

Сите овие уставни измени во македонскиот случај и нови барања за измени од страна на надворешни фактори повлекува неколку прашања кои се однесуваат на: принципот на немешање во внатрешните работи на една држава (еден од принципите на Вестфалскиот суверенитет и на меѓународното право), вербата во внатрешниот политички поредок на една држава и одржливоста на уставот кој претрпува чести измени.

2. Примери за непочитување на “принципите за не мешање,, во македонскиот случај

Тргувајќи од Вестфалскиот суверенитет (кој се воспостави со потпишување на Вестфалскиот мир во 1648 година⁹) и принципот

⁹Patton, S., The Peace of Westphalia and its Affects on International Relations, Diplomacy and Foreign Policy, Histories: Vol. 10 : Iss. 1, Article 5, 2019. https://digitalcommons.lasalle.edu/the_histories/vol10/iss1/5?utm_source=digitalcommons.lasalle.edu%2Fthe_histories%2Fvol10%2Fiss1%2F5&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

за не мешање во внатрешните работи на друга држава, се поставува прашањето колку истиот се почитува во грчката и бугарската политика во однос на одредени внатрешни македонски прашања, како што се име, симболи и јазик на државата, како и внатрешно уредување за заштита на малцинства. Од долгогодишното искуство, односно целокупниот период на постоење на независна Македонија, може да се каже дека развојот на државата во нејзините билатерални и меѓународни односи беше забавен, попречен и условен од Грција и Бугарија, а оттука и од меѓународната заедница. Притисок за измена на знамето, а потоа и на името на државата е во целосна спротивност со вестфалскиот суверенитет врз кои се засноваат модерните држави и принципот на меѓународното право кое се темели на вестафлиските вредности. Тргувајќи од овие вредности секоја држава има суверенитет над својата територија и во внатрешните работи, не дозволувајќи мешање на друга земја. Членството на Грција во НАТО и ЕУ директно влијаеше во развојот на меѓународните односи на Македонија со оваа заедница/ алијанса уште од самиот почеток. Плашејќи се од територијални претензии на Македонија и мешање во внатрешните работи на Грција, по прашањето кое се однесува на она население кое живее во грчкиот регион Македонија чиј мајчин јазик е македонскиот, уште од самиот почеток Грција инсистираше да се заштити, условувајќи ја Македонија на уставни измени. Потоа верувајќи за себе дека е наследничка на целокупната историја и историско наследство на Античка Македонија, Грција не дозволуваше друга држава да го употребува името Македонија, ниту пак симболот кој го користел Александар Македонски на својот штит дозволувајќи си повторно да се меша во внатрешните работи на македонскиот поредок.

Со цел да ги отпочне своите меѓународни односи, Македонија ја потпиша Привремената Декларација од 1995 година, вложувајќи се да го смени знамето и да биде именувана во меѓународните организации под референцата БЈРМ, но истото не беше доволно за Грција. Земјите од светот продолжија да ја признаваат земјата под уставно име и за да го покаже своето незадоволство и моќ, во 2008 година спротивно на Привремената спогодба од 1995, Грција постави вето за Македонија за влез во НАТО што значеше дека името е клучниот проблем и доколку не се реши Македонија нема да се помрдне во развојот и напредокот во евро-атлантскиот процес. Иако судот за правда донесе одлука во полза на Македонија, тоа не ги сменија работите. Работите се сменија од кога Грција го доживеа својот триумф, односно од кога двете земји ја потпишаа Конечната спогодба со која мешањето на Грција во

внатрешните работи на Македонија отиде до таму што Македонија го смени своето име и се согласи на користење на новото име на *erga omnes* начин внатре и надвор од државата.

Земајќи го во предвид ова, дали бугарското мешање изгледа поблаго? Секако дека не. Кога Македонија мислеше дека конечно го реши проблемот со својата “голгота” во евро – атлантскиот процес, Бугарија се појави како нов играч во мешање во внатрешните работи на Македонија. Условите во однос на македонскиот јазик кој е меѓународно признаен јазик, и се разликува од бугарскиот јазик, ги покажува само разочарувањата на Бугарија од пред скоро век и пол. Во прв пат на историјата една држава се буни за јазик на друга земја. Фрустрацијата доаѓа оттаму што во иднина кога Македонија би била членка на ЕУ македонскиот јазик би станал официјален јазик на Унијата. Второто директно мешање на Бугарија во внатрешните работи на државата се однесува на внесување на бугарско малцинство во уставот. Во македонскиот устав моментално стојат албанското, турското, ромското, влашкото малцинство, вклучени уште од првиот устав од 1991 година и бошњачкото и српското со измените од 2001 година. Овие малцинства не беа внесени во првиот устав во 1991 година затоа што Македонија во Преамбулата го внесе она што беше донесено со амандманот од 1989 додека сеуште беше дел од Југославија, а Србите и Босанци тогаш беа конститутивни народи на СФРЈ.

Во однос на малцинското прашање, може да кажеме дека имаме уште еден вид на индиректно мешање во внатрешните работи на Македонија. Се работи за организацијата на средбата водена од албанскиот премиер Еди Рама кој во 2020 година ги подржа лидерите на албанските партии од Македонија во потпишувањето на таканаречената Тиранска платформа во која иако стои дека се залага за остварување на одредбите од Охридскиот рамковен договор, нејзините одредби и идеи одат и подалеку, односно излегуваат од охридската рамка¹⁰. Прашањето е зошто припадниците на албанската заедница во Македонија бараат помош од други држави за земјата каде тие самите се државјани и конститутивни носители. Охридскиот рамковен договор беше потпишан по брза постапка со поддршка од меѓународната заедница, со цел да се избегне нова војна на Балканот, а договорот стана еден од клучните индикатори за напредокот на земјата во евро – интегративниот процес. Иако една од главните принципи на овој договор е промоција и изразување на мултикултурализмот, во многу сегменти изгледа дека

¹⁰Интегрален текст на Тиранската Платформа, www.puls24.mk/http://www.puls24.mk/mk/vesti/tiranska-platforma-integralen-tekst.

повеќе се промовира бикултурализам од колку муликултурализам. Албанските претставници се на исто рамниште во Комитетот за односи помеѓу заедниците со Македонците иако процентуалноста во населението е различна, албанскиот јазик се споменува непосредно до терминот јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од населението, алудирајќи дека тоа е албанскиот јазик, а за симболи на банкнотите се користат симболите само на оваа заедница, занемарувајќи ги другите.

Заклучок

Сите горенаведени примери јасно зборуваат за мешање на други земји во внатрешните работи на Македонија, не почитување на Вестафалиските вредности и меѓународното право, предизвикувајќи недоверба во меѓународните институции, а воедно и во внатрешниот поредок.

Ако од една страна Македонија преку својот Устав (чл.3 и чл.49), Привремената Спогодба (чл.6) и Конечната спогодба (чл.1 став 12) потпишани со Грција, се обврзува на немешање во внатрешните работи на други држави, Грција на ниту еден начин не се обврзува на истото и спротивно и на меѓународната повелба на ОН го прави токму тоа. Во случајот со Бугарија во меѓусебните потпишани правни акти двете страни изјавуваат дека нема да имаат територијални претензии една кон друга, но само Македонија се обврзува дека нема да се меша во внатрешните работи на Бугарија, но не и обратно (член 11 од Заедничката Декларација).

И во двата случаи, уставите на Бугарија и Грција не признаваат постоење на национални малцинства, но и во двата случаи не е тајна дека таму живеат македонци по потекло, чиј мајчин јазик е македонски. Оттука инсистирањето на овие две држави, Македонија да изјави дека нема да има територијални претензии и нема да се меша во внатрешните работи, го потврдува токму тој факт за вистинит. Интересно е што во однос на ова прашање токму Бугарија е онаа која инсистира на внесување на Бугарите во македонскиот устав, диригира правила со кој ја условува Македонија на нејзиниот пат во ЕУ, а од друга страна на големо чудење, ЕУ ги подржува ваквите „испади“, како на Бугарија, така и на Грција. Имено како што веќе беше кажано Македонија заради добрососедски и меѓународни односи беше приморана да го смени своето знаме и име, гест кој повторно е едностран (направен од страна на Македонија), додека грчкиот регион Македонија сеуште го носи тоа

име каде се вејат знамиња со сонцето од Вергина, истото кое и беше оспорено на Македонија (чл.1 став 3 од Конечната спогодба).

После овие промени и политики не само што се губи довербата во внатрешниот поредок, кој се менува како резултат на надворешни фактори, а на големо незадоволство кај народот, но се губи довербата како во соседите (Грција ја прекрши Привремената Спогодба и никој не гарантира дека повторно нема да го направи истото, а Бугарија од кога влезе во ЕУ почна да ја условува Македонија), така и во меѓународната заедница, која на големо инсистирање да успее референдумот во Македонија за промена на името и да се смени името, не си го исполни ветувањето и за жал ги исполнува желбите само на една земја членка наместо да заземе свој сопствен став.

Кога се зборува за доверба, истата е разочарувачка и меѓу заедниците кои живеат во Македонија ако се земе во предвид, дека спротивно на Охридскиот Рамковен договор наместо мултикултурализам се промовира бикултурализам од една страна, а од друга страна одредени етнички заедници како Албанците на пример го стават дискутабилно прашањето за државното знаме и химна на државата која е нивна татковина. Најверојатно проблемот произлегува од таму што граѓанскиот термин македонци се поклопува со етничкиот термин македонци, меѓутоа сонцето на македонското знаме, не е етничко знаме на македонците, туку државно и токму во случај на етничките македонци тие се оспорени да го употребуваат своето етничко знаме (првото државно) заради одредбите до Конечната спогодба со Грција.

Од горенаведеното може да се заклучи дека и во двата случаи, на грчката и бугарската политика, па дури и албанската до некаде имаме директно мешање во внатрешните работи на Македонија, кои имплицираат на рedefинирање на правото. Но колку ова рedefинирање е одржливо. Дали ова се конечни решенија или уставот ќе подлежи на дополнителни измени, останува да видиме, но земајќи го во предвид досегашното искуство се чини дека овие прашања не се затворени. Бугарија го прифати францускиот предлог под јасни 4 услови кои времето ќе покаже дали ќе бидат исполнети. Грција веќе еднаш ја прекрши Привремената спогодба, а согласно Конечната спогодба, нема сменето ниту еден патокказ во Грција. Таму на патните знаци сеуште стојат имињата Skopja (Скопје) и FYROM (БЈРМ). Во однос на малцинските прашања во Македонија и фактот дека Охридскиот Рамковен договор стана конститутивен документ на државата, неговиот основен принцип содржан во точка 1.4. дозволува повторно менување на уставот согласно природниот тек на развој и созревање на државата

и потребите на сите нејзини граѓани во согласност со највисоките меѓународни стандарди. Меѓутоа можеби правото решение е,наместо постојано нешто да се менува, она што е усвоено правилно да се применува, во насока не само на индивидуален или едностран развој туку и општ развој на земјата,па и регионот.

REDEFINING MACEDONIAN LAW AS A RESULT OF EXTERNAL INFLUENCES AND ITS SUSTAINABILITY

Summary

Abstract: *The change of the flag and the name of the Republic of Macedonia, as a result of external influences (the Republic of Greece and the International Community) and the constant changes to the Constitution and laws derived from the Interim Agreement of 1995, the Prespa Agreement of 2018 (concluded between Macedonia and Greece), the Ohrid Framework Agreement from 2001 (whose signatories include, among others, two representatives from the International Community) and the possible future changes as a result of Bulgaria's requests, raises the question: whether the principle of non-interference in the internal affairs of a state (one of the principles of Westphalian sovereignty and international law) is respected, and whether the redefinition of the law gives stability and faith in the internal political order of a state, if it keeps changing. In the paper, a brief analysis of the legislative changes is made, in order to see how sustainable they are.*

Keywords: *Macedonian constitution, the Interim Agreement, Prespa Agreement, Ohrid Framework Agreement, interference in internal affairs of states, sustainability*